

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-41>

УДК 378.1

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PRIORITY DIRECTIONS OF FORMATION OF FINANCIAL SECURITY OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Чернега Вероніка Володимирівна

аспірант,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4684-1289>**Cherneha Veronika**

State University of Trade and Economics

Високий рівень вищої освіти у державі є запорукою розвитку національної економіки за допомогою висококваліфікованих фахівців, розвитку нових знань та впровадженню новітніх технологій. Переважна більшість розвинених країн визначають вищу освіту пріоритетною сферою державної політики, в яку інвестуються значні фінансові ресурси. Стратегічним завданням державної освітньої політики в Україні є конкурентний вихід вітчизняної освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва. У статті описано сучасний системи вищої освіти та охарактеризовано, що система вищої освіти в Україні зазнає значних структурних змін на всіх рівнях системи. Розглянуто головні проблеми фінансового забезпечення розвитку закладів вищої освіти. Виокремлено потенційні внутрішні та зовнішні резерви розширення джерел фінансування вищої освіти. Окреслено пріоритетні напрями формування державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, фінансове забезпечення, державна фінансова політика, суспільний розвиток, фінансова автономія.

A high level of higher education in the state is a guarantee of the development of the national economy with the help of highly qualified specialists, the development of new knowledge and the introduction of the latest technologies. The vast majority of developed countries define higher education as a priority area of state policy, in which significant financial resources are invested. In Ukraine, the education system is being transformed, aimed at the integration of educational activities with the European educational environment, taking into account the best world practices and requirements for the quality of education. The strategic task of the state education policy in Ukraine is the competitive exit of Ukrainian education to the world educational services market, deepening of international cooperation. For this, it is necessary, among other things, to expand the financial provision of education. The study of the effectiveness of education from the point of view of its impact on economic growth reveals the sources and factors of economic growth, contributes to the optimal distribution of resources between different areas, explains the distribution of income in society, affects the behavior of consumers of educational services as investors in the education system. One of the most effective means of successful implementation of educational transformation is the proper use of modern financing tools for all components of the educational system. Educational finance should ensure the development of the education system, its transition to a new quality level that would ensure the future socio-economic development of the country as a whole. The article describes the modern system of higher education and characterizes that the system of higher education in Ukraine is undergoing significant structural changes at all levels of the system. The main problems of financial support for the development of higher education institutions are considered. Potential internal and external reserves for expanding higher education funding sources are highlighted. The priority directions of the formation of the state policy of financial support of higher education institutions are outlined.

Keywords: higher education, financial support, state financial policy, social development, financial autonomy.

Постановка проблеми. Суспільний добробут населення держави неможливо уявити без освіченого суспільства. Тому фінансове забезпечення закладів вищої освіти є запо-

рукою економічного зростання країни. Досвід розвинених країн свідчить про те, що вища освіта є основою розвитку людського капіталу, формування висококваліфікованих кадрів, які

згодом сприятимуть інноваційному розвитку суспільства та держави [6]. Проте забезпечення високого рівня надання освітніх послуг можливе лише за умови гідного фінансового забезпечення системи вищої освіти. Тому питання окреслення пріоритетних напрямів формування державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням фінансового забезпечення закладів вищої освіти присвячені наукові праці Т. Боголіб, О. Василика, З. Варналія, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, А. Мазаракі, В. Опаріна, М. Федосова, І. Чугунова, Л. Шевченко, С. Юрія та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема недосконалості державного механізму фінансування вищої освіти України є актуальною та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є окреслення напрямів формування державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти в умовах фінансово-економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальний стан системи закладів вищої освіти спрямований на підвищення рівня ефективності функціонування ринку освітніх послуг. Досвід розвинених країн демонструє, що вища освіта формує основу національного розвитку на основі інновацій, враховуючи потреби всієї країни та кожної людини.

Державна фінансова політика є вагомим інструментом забезпечення суспільного розвитку. Підвищення її результативності ґрунтується на збалансуванні інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів економіки, соціальних груп та кожної особи для реалізації основної цілі соціального розвитку – досягнення такої якості життя населення, що узгоджується з певним рівнем світових стандартів, станом національної економіки, рівнем науково-технологічних досягнень, моделлю фінансової архітектури та сформованими фіскальними, інвестиційними, монетарними, інституційними умовами. Функціональна дієвість інституційних фінансових механізмів обумовлюється характером взаємозв'язку із завданнями сталого розвитку суспільства [7, с. 88].

Зміна економічної ситуації в Україні, зміни обсягів фінансування вищої освіти з боку держави, демографічна ситуація в країні, протирічливі трансформації на ринку праці, низькі рівні

доходів населення і недосконалий механізм визначення обсягів державних коштів через державне замовлення все більше вказують на необхідність термінового перегляду існуючої системи фінансування державних вищих навчальних закладів. Варто розглянути більш детально існуючі проблеми та напрями покращення існуючої державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти.

Важливо оцінити вплив воєнної агресії РФ на фінансове забезпечення ЗВО. Війна в Україні призвела до складних економічних та фінансових умов, що вплинуло на фінансування багатьох сфер життя, включаючи вищу освіту. Внаслідок військової агресії відбувся секвестр бюджетних видатків, зокрема, на вищу освіту. Відповідно, усі виділені кошти були перенаправлені на забезпечення обороноздатності країни. Як наслідок, чимало ЗВО недоотримали кошти, що були закладені у попередньому бюджеті, що спричинило труднощі з виплатою заробітних плат НПП, забезпеченні своєчасності виплат академічних та соціальних стипендій, чимало витрат стали фінансуватись за рахунок власних надходжень ЗВО. Частина діючих ЗВО постраждала внаслідок воєнних дій, чимало приміщень зазнало руйнацій. Отже, гостро стоїть питання фінансового забезпечення відновлення матеріально-технічної бази. Війна може мати негативний вплив на економіку країни в цілому, знижуючи ВВП та обмежуючи можливості держави фінансувати різні сектори, включаючи освіту [3]. Зниження економічного потенціалу країни може спричинити зменшення державного бюджету та фінансову нестабільність, що впливає на фінансування вищих навчальних закладів.

Крім того, військова агресія призвела до міграції молоді різного віку, що призвело до відтоку абітурієнтів і студентів та призвело до скорочення студентського контингенту вітчизняних університетів. Частина з цього контингенту відновити буде неможливо. Це може призвести до скорочення фінансування вищих навчальних закладів, їхнього персоналу та інфраструктури, а також обмежень у забезпеченні сучасного обладнання та технологій. Також частина НПП вимушено мігрувала, що в майбутньому призведе до скорочення наукових досліджень, а отже на інноваційність економіки країни.

Щоб зупинити відтік молоді та зберегти людський капітал країни, державі потрібно розробити відповідні освітні та міграційні стратегії. Відповідно до Стратегії розвитку

вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [2] державною політикою передбачено створення особливих умов вступу та здачі вступних іспитів, що враховують специфіку воєнного стану в країні. Уряд України докладає чималих зусиль для залучення фінансових ресурсів з боку міжнародних організацій за для належного підтримки рівня фінансового забезпечення ЗВО.

Особливої актуальності в умовах воєнного стану набирає питання фінансової автономії ЗВО. Фінансова автономія дозволяє закладам вищої освіти залишатися незалежними від впливу зовнішніх факторів, зберігати фінансову стабільність та забезпечувати належний рівень функціонування ЗВО, незалежно від забезпеченості бюджетними фінансовими ресурсами. Крім того, високий рівень власних надходжень ЗВО дозволяє гарантувати створення безпечних умов для здобувачів вищої освіти.

Фінансова автономія дозволяє закладам вищої освіти зберігати високу якість освітніх послуг навіть у воєнний період. Вони можуть залучати висококваліфікованих викладачів та дослідників, забезпечувати актуалізацію навчальних програм, проводити додаткові навчальні заходи або підвищувати якість матеріально-технічної бази. Це допомагає студентам отримувати якісну освіту навіть у важкі часи та підтримує нормальний розвиток закладу.

Також, одним з напрямів формування державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти є забезпечення доступності освіти. Державна політика повинна спрямовуватися на забезпечення доступності вищої освіти для всіх громадян незалежно від їхнього соціального, економічного чи географічного статусу [5]. Зважаючи на досвід зарубіжних країн варто розглянути можливість кредитування вищої освіти, що в свою чергу дасть змогу підвищити рівень фінансової автономії ЗВО, зробить можливість отримати вищу освіту доступною для усіх верств населення та підвищить рівень соціального добробуту суспільства.

Важливим напрямом формування державної політики фінансового забезпечення закладів вищої освіти є інтернаціоналізації освіти, що передбачає тісну взаємодію вітчизняних ЗВО із міжнародними освітніми установами. Міжнародне співробітництво дасть змогу готувати висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентоздатними на міжнародному ринку праці. Крім того, міжнародна співпраця сприятиме залученню іноземних здобувачів вищої освіти до вітчизняних ЗВО, що стане додат-

ковим джерелом власних надходжень ЗВО, а також надасть більші можливості для вітчизняних науковців у сфері грантових проєктів.

Для забезпечення успішної інтернаціоналізації вищої освіти України необхідно створити сприятливі умови для прийому іноземних студентів, забезпечити якісну мовну підготовку та адаптацію до нових умов навчання, а також підтримувати міжнародні студентські організації та ініціативи.

Не менш важливою є привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри, що є запорукою збільшення контингенту ЗВО. Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні привабливість закладів вищої освіти має забезпечуватись наступним шляхом:

- реалізація принципів студентоцентрованого навчання, що є основою для організації освітнього процесу разом з використанням інноваційних технологій та різних форм здобуття освіти;

- забезпечення професійності, авторитетності та доброчесності лідерів вищої освіти, співпраці з іншими лідерами та їх навчання;

- створення умов для безперервного навчання (освіта дорослих), що є важливим фактором особистого та професійного зростання;

- формування закладами вищої освіти людського капіталу, створення (надання) ними інтелектуальних та інноваційних продуктів (послуг) та просування етичних принципів;
- підвищення соціального статусу професора в суспільстві та перспектив професійного розвитку працівників закладів вищої освіти [2].

Привабливість закладів вищої освіти безпосередньо впливає на їх фінансовий стан за рахунок збільшення контингенту студентів, кількості надання платних послуг та збільшенню можливості залучити додаткові джерела фінансових ресурсів з боку міжнародних фінансових інституцій.

Висновки. Удосконалення системи управління фінансовим забезпеченням вищої освіти сприятиме накопиченню коштів і зменшенню фінансового навантаження на державний бюджет під час реалізації завдань зі відновлення закладів вищої освіти після війни і стимулювання позитивної динаміки їх розвитку. Це сприятиме задоволенню потреб населення в якісній і доступній освіті, а також потреб економічного середовища у кваліфікованих фахівцях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лисяк Л. В., Петрова Я. І., Цюп'як П. Р. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: стан та напрями удосконалення. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.15>.
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 23.02.2022 № 286-р.
3. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Volume 17, Issue № 4, pp. 252–261.
4. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.
5. Малік Є. О. Вдосконалення фінансування вищої освіти в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. Вип. 2. С. 133–145.
6. Чуగుнов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
7. Чуగుнов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 87–98. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(124\)07](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(124)07).

REFERENCES:

1. Lysiak, L., Petrova, Ya. and Tsiupiyak, P. (2020), "Financial provision of higher education in Ukraine: status and improvement directions", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.15>.
2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy; Stratehiia, Plan vid 23.02.2022 № 286-r.
3. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. (2019) Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. *Problems and Perspectives in Management*. Volume 17, Issue 4, pp. 252–261.
4. Londar S. L. (2021) Udoshkonalennia finansuvannia systemy osvity Ukrainy yak peredumova uspishnoho reformuvannia: monohrafiya [Improving the financing of the education system of Ukraine as a prerequisite for successful reform: a monograph]. Kyiv: DNU «Instytut osvithnoi analityky», 274 p. (in Ukrainian)
5. Malik Ye. O. (2018) Vdoskonalennia finansuvannia vyshchoi osvity v Ukraini [Improvement of financing of higher education in Ukraine]. *Finansy, oblik i audyt*. No. 2. P. 133–145.
6. Chuhunov I. Ia. (2021) Biudzhethna stratehiia suspilnoho rozvytku: monohrafiia [Budget strategy of social development]. Kyiv: nats. torh.-ekon. un-t. (in Ukrainian)
7. Chuhunov, I. and Kachula, S. (2020), "State financial policy to ensure social development", *Visnyk KNTEU*, vol. 2, pp. 87–98. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(124\)07](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(124)07).